

POSTĘPOWANIE

Uchylenie się od egzekucji lub ukrywanie majątku przez dłużnika

Chęć utrzymania płynności finansowej przez wierzyciela winna determinować możliwie szybkie i stanowcze czynności podejmowane wobec nierzetelnego dłużnika, przy użyciu środków zarówno cywilnych, jak i karnych.

KRZYSZTOF ROŻKO

radca prawny, wspólnik zarządzający w Krzysztof Rożko i Wspólnicy Kancelaria Prawna

MATEUSZ PISARSKI

radca prawny w Krzysztof Rożko i Wspólnicy Kancelaria Prawna

Celowe uchylenie się od terminowej zapłaty może prowadzić nawet do utraty płynności finansowej przedsiębiorstwa wierzyciela. Pośrednio takie zachowanie może oddziaływać negatywnie na całą branżę, w której prowadzi on działalność, w tym na inne podmioty, z którymi pozostaje w stosunkach gospodarczych.

Za szczególnie groźne należy uznać sabotowanie przez dłużnika prowadzonej przeciwko niemu egzekucji. Rozporządzenie składnikami majątku, w tym ich ukrywanie, godzi nie tylko w powagę orzeczeń sądu lub innego organu państwowego, lecz również w pewność i bezpieczeństwo obrotu gospodarczego. W praktyce nierazkdo po wielu latach znużonego i kosztownego procesu dyspozycje majątkowe dłużnika finalnie uniemożliwiają zaspokojenie roszczeń wierzyciela. Celem uniknięcia takiej sytuacji oraz mobilizacji nierzetelnego dłużnika polski ustawodawca pozostawia do dyspozycji wierzycieli szereg narzędzi prawnych i środków – nie tylko cywilnych (np. pozew o zapłatę czy skarga paulińska), lecz również karnych, o czym w praktyce często zapominają.

Rozporządzenie majątkiem na szkodę wierzycieli

Z odpowiedzialnością karną nawet do trzech lat pozbawienia wolności powinien się liczyć dłużnik, który poprzez rozporządzenie składnikami swojego majątku (aktywów) faktycznie udaremnia lub uszczupla zaspokojenie nawet niewymagalnego roszczenia swojego wierzyciela (art. 300 § 1 k.k.). Na kwalifikowaną odpowiedzialność karną, tj. na karę pozbawienia wolności od sześciu miesięcy do ośmiu lat, naraża się przy tym dłużnik, który swoimi działaniami wyrządza szkodę wielu wierzycielom (art. 300 § 3 k.k.). Działanie dłużnika może polegać

zarówno na usuwaniu, ukrywaniu, zbywaniu, dokonywaniu darowizn oraz niszczeniu składników swojego majątku, jak i na ich rzeczywistym lub pozornym obciążeniu albo uszkadzaniu. Przy czym do odpowiedzialności karnej dłużnika może doprowadzić nawet nieważna czynność prawna, jeśli jej skutkiem jest faktyczne usunięcie określonego składnika majątku.

Dłużnik może ukryć rzecz zarówno poprzez jej fizyczne umieszczenie w miejscu niezauważalnym dla wierzyciela czy organu egzekucyjnego, jak i poprzez brak wyjawienia składników majątkowych w ramach toczącego się postępowania egzekucyjnego, upadłościowego bądź restrukturyzacyjnego. W praktyce dłużnicy najczęściej dopuszczają się na szkodę swoich wierzycieli:

- darowizn na rzecz członków swojej rodziny oraz pozorych sprzedawcy rzeczy mogących podlegać zajęciu,
- unikania wpłat środków finansowych na rachunki bankowe (faworyzowanie płatności gotówką) lub wstrzymywania wystawiania faktur,
- fizycznego uszkadzania lub niszczenia składników swojego majątku (np. celowe podpalenie rzeczy ruchomej lub nieruchomości),
- przeniesienia działalności na inne podmioty,
- zwolnień z długów swoich wierzycieli, rzekania się przysługujących im hipotek oraz roszczeń.

Źródłem informacji o niewypłacalności dłużnika jest nie tylko rachunkowy bilans składników jego majątku, lecz również brak faktycznej możliwości zaspokojenia całego roszczenia wierzyciela

Rozporządzenie majątkiem musi przy tym zostać dokonane w okresie, w którym dłużnik jest zagrożony niewypłacalnością lub upadłością. Zgodnie z art. 11 ust. 1-2 prawa upadłościowego (dalej: „pr. up.”) dłużnik jest niewypłacalny, jeżeli utracił zdolność do wykonywania wymagalnych zobowiązań pieniężnych, a stan ten trwa co najmniej trzy miesiące. Osoby prawne i jednostki organizacyjne uważa się za niewypłacalne, jeżeli zobowiązania pieniężne przekraczają ich stan majątkowy i utrzymuje się on ponad 24 miesiące. Przy czym źródłem informacji o niewypłacalności dłużnika jest nie tylko rachunkowy bilans składników jego majątku, lecz również brak faktycznej możliwości zaspokojenia całego roszczenia wierzyciela.

Udaremnienie egzekucji

Na znacznie surowszą karę naraża się dłużnik podejmujący działania mające na celu utrudnianie bądź udaremnia-

nie toczących się przeciwko niemu postępowań egzekucyjnych. Dłużnik, który rozporządza takimi składnikami swojego majątku, które są zajęte lub zagrożone zajęciem (np. przez komornika) w ten sposób, że udaremnia wykonanie zapadłego przeciwko niemu orzeczenia ze szkodą dla zaspokojenia swojego wierzyciela – powinien się liczyć z odpowiedzialnością karną od trzech miesięcy do nawet pięciu lat pozbawienia wolności. Dla popełnienia ww. przestępstwa wystarczające jest, aby dłużnik dokonał którejkolwiek z opisanych wyżej czynności. Nie musi zatem dokonywać każdej z nich, a ponadto nie musi uciekać z całym swoim majątkiem. Wystarczy ukrywanie przed egzekucją poszczególnych jego składników, które w realiach konkretnej sprawy mogły dawać największe szanse na zaspokojenie wierzyciela.

Samą instytucję zajęcia przewiduje szereg przepisów k.p.c. oraz ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Jako „zajęty” należy traktować również majątek dłużnika wchodzący w skład masy upadłościowej. Na odpowiedzialność karną naraża się także dłużnik rozporządzający składnikami swojego majątku w sytuacji grożącej im zajęciem. Może zatem dopuścić się przestępstwa z art. 300 § 2 k.k. zarówno wtedy, gdy egzekucja dopiero mu grozi, jak i w sytuacji, gdy zgłoszono wobec niego wniosek o ogłoszenie

Na surową karę naraża się dłużnik podejmujący działania mające na celu utrudnianie bądź udaremnianie toczących się przeciwko niemu postępowań egzekucyjnych

wie spółek. Ponoszą oni odpowiedzialność, o ile na podstawie przepisu prawnego, decyzji właściwego organu, umowy lub faktycznego wykonywania zajmują się sprawami majątkowymi innej osoby prawnej, fizycznej, grupy osób lub podmiotu niemającego osobowości prawnej (art. 308 k.k.). Przepis ten obejmuje zatem wszelkie sytuacje, gdy osoba fizyczna dokonuje takich czynności, nawet incydentalnie, w zastępstwie osoby zajmującej się takimi sprawami co do zasady. Mimo że reprezentanci nie muszą być dłużnikami osobiście odpowiedzialnymi przed wierzycielami, to przy ustalaniu zakresu ich odpowiedzialności bierze się pod uwagę ich kompetencje wyznaczone przepisami prawa (cywilnego czy też handlowego).

Również manager działający poza zakresem udzielonego mu umocowania ponosi odpowiedzialność karną, jeśli faktycznie zajmował się sprawami reprezentowanego podmiotu gospodarczego. Przy czym ponosi on odpowiedzialność wyłącznie za swoje działanie. W praktyce oznacza to, że nie poniesie odpowiedzialności karnej przez zarząd spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jeżeli to sama spółka poprzez działania innych osób i bez jego wiedzy doprowadziła do swojego bankructwa. Nie sposób bowiem wywieść z przepisów art. 308 k.k. generalnej podstawy odpowiedzialności reprezentanta za konsekwencje funkcjonowania podmiotu reprezentowanego, mimo wypełnienia przez podmiot niebędący osobą fizyczną znamion czynu zabronionego.

Wierzycielu – spiesz się!

Chęć utrzymania przez wierzyciela płynności finansowej prowadzonego przedsiębiorstwa winna determinować możliwie szybkie i stanowcze czynności podejmowane wobec nierzetelnego dłużnika, przy użyciu środków zarówno cywilnych, jak i karnych. Na mocy przepisu art. 300 § 4 k.k. ściganie omówionych przestępstw następuje na wniosek pokrzywdzonego wierzyciela. Następnie postępowanie prowadzi właściwe organy, jednak bez stosownego wniosku do prokuratury lub policji nie może dojść do zainicjowania procesu (wyjątkiem jest pokrzywdzony Skarb Państwa).

Równie ważne jest możliwe najszybsze uzyskanie tytułu egzekucyjnego wraz z klauzulą wykonalności oraz zainicjowanie postępowania egzekucyjnego. Powodzenie egzekucji w dużej mierze zależy

bowiem od szybkości jego rozpoczęcia oraz od jakości współpracy wierzyciela z komornikiem sądowym. Komornik dysponuje bowiem szeregami narzędzi pozwalających na ustalenie składników majątku dłużnika. Może tego dokonać zarówno na podstawie informacji z innych znanych mu postępowań, jak i z innych publicznie dostępnych źródeł informacji, albo rejestrowo, do których ma dostęp drogą elektroniczną (np. OGNiVO, CEPIK, KRS czy Elektroniczne Księgi Wieczyste) (art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c.). Z CEPIK może chociażby dowiedzieć się, jakie pojazdy posiadał dłużnik oraz kiedy i komu je sprzedał (darował). Ustalenia komornika obejmują przy tym całość majątku dłużnika, czyli powinny dotyczyć również jego nieruchomości (w tym również zbytych), nawet jeśli wierzyciel we wniosku o wszczęcie egzekucji takiego składnika majątku nie wskaże. Nie można przecież wykluczyć, że ustalenie przez komornika, że dłużnik jest właścicielem konkretnej nieruchomości, skłoni wierzyciela do złożenia wniosku o skierowanie do niej egzekucji. Komornik ma również obowiązek wezwania dłużnika do złożenia wykazu majątku (art. 801 k.p.c.). Ponadto przepis k.p.c. przewiduje również procedurę przyznającą dłużnika do wyjawienia swojego majątku, w tym czynności prawnych, których dokonywał wobec tego majątku (art. 913 k.p.c.).

De lege lata i de lege ferenda

Wierzyciel dysponuje szerokim wachlarzem narzędzi przymusu wobec nierzetelnego dłużnika będącego zarówno osobą fizyczną, jak i osobą prawną. Jest to tym bardziej uzasadnione, że skutki negatywnych działań gospodarczych podejmowanych przez przedsiębiorców co do zasady są znacznie bardziej społecznie szkodliwe i karygodne. Wynika to z wymiaru aktywów, jakimi obracają, a w konsekwencji znacznie bardziej dotkliwych skutków finansowych pompianych przez nich czynów zabronionych. De lege ferenda w zakresie odpowiedzialności reprezentantów podmiotów gospodarczych należy zatem postulować wprowadzenie konstrukcji regulującej generalny problem odpowiedzialności karnej osoby dopuszczającej się czynu zabronionego w warunkach reprezentacji innej osoby, w przeciwnieństwie do poszerzenia kręgu podmiotów omówionych czynów zabronionych, jak to ma miejsce w obecnym ustawodawstwie. /